

SUOMALAISUUS HAASTAA

Mika Hannula: *Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen*. Like, Helsinki 1997. 300 sivua.

Hannulan kirja perustuu hänen politiikan tutkimuksen väitöskirjaansa, joka tarkastettiin Turun yliopistossa viime vuonna. Niin väitöskirjassa kuin tässä "kansanpainoksessakin" on toisaalta teoreettinen osuus, jossa Hannula kehittää jo Aristoteleellä esiintyvää ajatusta ihmisestä poliittisena tarinankertojäläimenä, toisaalta käytännöllisempi osuus, joka kansanpainoksessa koostuu 21 ihmisen haastattelusta (mukana mm. Jussi Kylätasku, Arja Koriseva, Esko Männikkö, Paimo "Höyry" Häyrynen, Marita Liulia, Timo Nummelin jne.). Teoreettisen osuuden huomio kiinnittyy politiikan ja itseymmärryksen yhteensulamispiisteeseen: "meidän, minun, sinun ja heidän tarinat ja tarinansa eivät ole olemassa itsekseen. Ne eivät ole vakuumpakkauksissa tapahtuvia toisistaan riippumattomia osasia, vaan luonteeltaan erityisesti sosiaalisia ja toisiinsa lomittautuvia, toisistaan riippuvuussuhteissa olevia." Tarinaa kerrotaan aina jollekulle, ja sen kertomiseen vaikuttaa monta ihmistä. Haastattelut luonnollisesti koskevat sitä, mitä Suomi, suomalaisuus ja suomalaisena oleminen kullekin haastatellulle merkitsevät. Teoreettiset jaksot käsittelevät tarinankerronnan eri ulottuvuuksia, kuten itseymmärrystä, yksilön valtaa vaikuttaa tarinaansa, suhdetta menneisyyteen, tulevaisuuden luomista, tarinan poliittisia ulottuvuuksia ja ennen kaikkea sitä, miten tarinamme jotenkin ovat se, mitä me olemme. Haastattelujen jälkeen puolestaan seuraa Hannulan analyysi kustakin haastattelusta. Analyysi koskee kussakin haastattelussa ilmevästä "Suomi-kuvaa", sen poliittisia ulottuvuuksia ja kunkin haastatellun itseymmärrystä: katsooko hän voivansa vaikuttaa Suomeen ja suomalaisuuteen, ja jos, niin miten.

Kirjasta tekee kerrassaan pirstävän jo se, että vaikka puhe on suomalaisuudesta ja muista isoista asioista ja vaikka kyse on tieteellisestä tutkimuksesta, niin teksti ei pönötä kunnioittavassa etukenossa kohti Mannerheimin patsasta tai kohti Keisarillista Aleksanterin Yliopistoa. Hannula osaa puhua suomalaisuudesta pilke silmäkulmassa ilman, että kuitenkaan tarvitsisi mennä varsinaisesti huumorin puolelle. Mannerheimin patsaasta puheen ollen kiista uuden Nykytaiteen museon ja Patsaan yhteiselosta on yksi niitä kysymyksistä, joista haastatteluissa puhutaan. Tämänkaltaisen kysymys onkin varsin paljastava. Suhde muutokseen, historiaan ja omiin mah-

dollisuuksiin tietyssä mielessä kiteytyy monumentaalitaiteen äärellä, oli sitten kyse Valkoisen Kenraalin tai Kiasmaattisen Postmodernismin monumentista.

Tarinamme esimerkiksi suomalaisuudesta ei ole ainakaan pelkästään jotakin, joka meille on annettu vaikkapa menneiden sukupolvien perintönä, vaan jotakin, jonka voimme aina itse kertoa uudelleen. Hannulan mukaan uudelleenkertonta on välttämätöntä: ihmisenä olemme tuomitut kertomaan tarinamme, sillä ihmisenä oleminen on tarinana olemista. Näillä kohdin piilee myös yksi niistä teoreettisista kysymyksistä, joita olisi toivonut käsiteltävän tarkemmin: montako tarinaa ihmisen elämään kuuluu, miten ne suhtautuvat toisiinsa ja mikä tarina milloinkin on päällimmäisenä? Kysymyshän liittyy suoraan esimerkiksi siihen, mitä sitä kulloinkin tulee kaiken maailman kyselijöille, haastatteliijoille ja muille Gallup-henkilöille vastattua.

Jka tapauksessa on helppo yhtyä ajatukseen, että vain tietämällä mistä olemme tulossa (menneisyys tarinana) voimme suunnistaa sinne, minne olemme menossa (joka on toinen tarina). Tarinoinnissa voidaan luoda uusia merkityksiä paitsi muuttamalla tarinan sisältöä myös muuttamalla sitä, miten tarina kerrotaan. Yksi Hannulan analyysien keskeisimmistä huomioista onkin, että suuri merkitys tarinan kaikkeuden kannalta on juuri sillä, miten tarina kerrotaan. Sisällöllisesti näennäisen samankaltainen tarina kerrottuna joko lämpimän ironisesti, kitkerän sarkastisesti tai kylmän realistisesti on itse asiassa aina eri tarina. Varsinkin juuri ihmisen tapa ymmärtää oma paikkansa tarinassa ja omat mahdollisuutensa tarinan muuttamisessa saattaa useinkin paljastua paremmin sävyissä ja vivahteissa. Hankalaa kvantitatiivisen tutkimuksen kannalta, mutta Hannulan ote tutkimuksessa on kvalitatiivinen, lähtien liikkeelle haastatellun tarinan ymmärtämisestä.

Tällaisen haastattelututkimuksen onnistumisen perusedellytys on, että haastattelijalla onnistuu luomaan tilanteen, jossa toisaalta haastateltavat puhuvat jotenkin yhteismittaisesti, jostakin samankaltaisesta, mutta jossa toisaalta haastateltava kokee vapauden kertoa nimenomaan omaa tarinaansa, ei sitä, mitä rooli haastateltuna tai suomalaisena edellyttää. Tässä tehtävässä Hannula on onnistunut loistavasti, kaikkia haastatteluja värittää jonkinlainen vaikeasti määriteltävissä oleva lämminhenkisyys, joka vasta antaa mahdollisuuden siihen, että kipunoitakin voi sinkoilla. Hannula lähestyy kaikkia haastateltavia kunnioittavasti —uskaltaisiko sanoa suorastaan rakkaudella —vaikka hänen esittämänsä teoreettisen taustan perusteella on ilmiselvää, että kaikki tarinat eivät tietyssä mielessä voi olla kovinkaan mieluisia. Kirjan kanteen ei ehkä syytä olekaan nostettu lainausta Carl-

Gustaf Liliukselta:

"Ihminen, joka pitää omasta maastaan, voi osoittaa sen erittäin hyvin juuri kriittisyydellä. Osoittaen sen maan olevan niin tärkeän, että hän osallistuu jatkuvaan keskusteluun siitä, mikä on tämä maa, minkälainen se voisi ollatä sen pitäisi olla."

Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen toimii hyvin paitsi omana itsenäisenä kysymysmerkkinään, myös oivana vertailukohtana kunkin lukijan oman suomalaisuuden kohdalla. Haastatteluja ja analyysijä lukiessa ei kerta kaikkiaan voi välttyä ajatukselta "mitähän minä tuohon sanoisin." Tällainen omien kysymysten ja tarinoinnin herättäminen lienee paras osoitus kirjaa hallitsevan "tarina itseymmärryksenä"-ajatuksen hyödyllisyydestä ja kohdallisuudesta. Tarinoissa, kertomuksissa, myyteissä on jotakin tarttuvaa, jotaikin, joka vaatii vastauksen, varsinkin kun on kyse kertomuksesta, joka koskettaa omaa elämäntarinaa. Vaikka kirjassa käsitellään vaikeita asioita, kuten rasisimia, sulkeutuneisuutta ja kuppikuntaisuutta, jää siitä hyvä jälkimaku. Ei niin, että suomalaisuudessa olisi jotakin ehdottoman selvää ydintä, joka loistaisi kultana kaiken keskeltä. Pitemminkin Hannulan ote kirjassa vapauttaa suomalaisuuden —ja itseymmärryksen ylipäättään —energian, jonka suuntaaminen yhdessä muiden kanssa on avoin ja siten vapauttava asia. Moimen saavutus pistää jopa unohtamaan Hannulan melko huolettoman tavan käsitellä suomen kieltä. Mitäs pienistä, jos tarina muuten on hyvä.

Tere Vadén

MODERNIN KASVATUKSEN UMPIKUJA

Mika Ojakangas, *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskenniemen*. Tutkijaliitto, Helsinki 1997. 305 sivua

Mika Ojakangas liikkuu kirjassaan froucaultlaisessa valta-analyysissa tarkastellen suomalaisen pedagogisen vallan historiaa viime vuosisadan lopulta Matti Koskenniemen päiviin 1950-luvulle. Aineistona